

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ПРОПАГАНДИ ВІЙНИ

THE STATE OF SCIENTIFIC DEVELOPMENT OF THE PROBLEMS OF THE METHODICS OF INVESTIGATION OF WAR PROPAGANDA

Борухов Д.О., аспірант кафедри криміналістики

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті досліджується стан наукової розробленості проблем методики розслідування пропаганди війни, яка є важливим елементом інформаційної війни. Проаналізовано основні наукові праці, присвячені кримінально-правовим, кримінологічним та криміналістичним аспектам дослідження цього різновиду кримінального прояву. Рівень наукової розробленості проблеми формування методики розслідування пропаганди війни свідчить про необхідність ґрунтовних досліджень у цій царині знань. Акцентовано, що практичний досвід виявлення і розслідування пропаганди війни має бути теоретично опрацьований та систематизований з метою створення ефективних науково обґрунтованих криміналістичних рекомендацій щодо підвищення ефективності розслідування цих кримінальних правопорушень. З'ясовано, що вітчизняні дисертаційні та монографічні дослідження з криміналістики не здійснювали дослідження проблем методики розслідування пропаганди війни й не визначали питання, які потребують подальшого наукового осмислення. Водночас розроблення такої методики має спиратися на результати досліджень у галузях кримінального права, кримінології та суміжних наук базуючись на сучасній практиці. Саме в умовах сучасних гібридних загроз ефективне розслідування цього різновиду кримінальних правопорушень значною мірою залежить від спроможності органів досудового слідства оперативно встановлювати джерела поширення та осіб, причетних до організації та тиражування пропагандистських матеріалів.

Зроблено висновок про актуальність та практичну значущість розробки методики розслідування пропаганди війни як своєрідної відповіді на сучасні виклики інформаційної війни, сформовано рекомендації щодо оптимізації криміналістичних засобів та технологій протидії таким кримінальним правопорушенням. Відповідна методика має включати систему чітких алгоритмів проведення слідчих (розшукових) дій, слідчих версій та програм, форм та напрямів взаємодії слідчого з експертами та іншими суб'єктами, орієнтовану на своєчасне виявлення та належне фіксування доказів. Виокремлено та розглянуто перспективи напрямів подальших наукових досліджень у цій царині знань.

Ключові слова: пропаганда війни, криміналістична методика, судові експертизи, спеціальні знання, криміналістика, кримінальне провадження, ступінь наукової розробленості проблем розслідування, протидія злочинності, криміналістичні інновації.

The article examines the state of scientific development regarding the investigative methodology for war propaganda, which is a crucial element of information warfare. The main scientific works devoted to criminal law, criminology, and forensic science aspects of this criminal offense are analyzed. The level of scientific development concerning the formation of an investigative methodology for war propaganda indicates the necessity of conducting comprehensive research in this field. It is emphasized that practical experience in detecting and investigating war propaganda requires theoretical elaboration and systematization to develop effective, scientifically grounded forensic recommendations aimed at enhancing the efficiency of pre-trial investigation of such criminal offenses. It is found that domestic dissertation and monograph studies on forensic science have not investigated the problems of the methodology for investigating war propaganda and have not identified issues that require further scientific understanding. At the same time, the development of such a methodology should be based on research findings in criminal law, criminology, and related sciences, based on current practice. In the context of modern hybrid threats, the effectiveness of investigating this type of criminal offense largely depends on the ability of pre-trial investigation bodies to promptly identify sources of dissemination and persons involved in the organization and distribution of propaganda materials.

A conclusion is drawn regarding the relevance and practical significance of developing an investigative methodology for war propaganda as a response to modern challenges of information warfare. Recommendations are provided for optimizing forensic tools and investigative technologies to counter such criminal offenses. This methodology should include a system of clear algorithms for conducting investigative (search) actions, forming investigative versions, planning tactical operations, and establishing interactions between investigators and forensic experts. The methodology should also focus on timely detection, proper documentation of evidence, and the application of comprehensive forensic examinations. Promising directions for further scientific research in this field are also identified and discussed.

Key words: war propaganda, criminalistic methodics, forensic examinations, special knowledge, criminalistics, criminal proceedings, degree of scientific development of the investigation problems, countering crime, criminalistic innovations.

Постановка проблеми. Пропаганда війни стала одним із ключових інструментів інформаційної війни, що використовується для маніпулювання громадською думкою, формування агресивних настроїв та виправдання військової агресії. Це тому, що пропаганда війни включає в себе дії з негативним соціальним впливом та цілеспрямовано впливає на інформаційне середовище держави [1, с. 118-123]. Ефективне розслідування цього виду злочинів вимагає розробки науково обґрунтованих методик, які будуть враховувати специфіку виявлення, аналізу доказів, досудового розслідування.

Такий підхід великою мірою залежить від правильного встановлення та проведення найбільш доцільного та дійового переліку слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та тактичних операцій для повного вивчення інформації, яка надасть змогу комплексно дослідити не лише об'єктивну сторону цього кримінального правопорушення, але й обставини та умови, механізми розповсюдження такого явища [2, с. 22-32]. Криміналіс-

тичний аналіз проведення цього різновиду кримінального явища є важливим, враховуючи те, що відповідний вид пропаганди стає поширеним серед населення.

Це підкреслює необхідність аналізу сучасного стану наукової розробленості методики розслідування пропаганди війни та виявлення ключових проблем та визначення напрямів для подальшої розробки методики. Це створює потребу у проведенні ґрунтовних досліджень у цій царині знань [3, с. 38-89].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За період незалежності України науковій проблемі розслідування пропаганди війни у своїх наукових працях приділяли увагу такі вчені, як У. З. Коруч [1], Х. В. Олійник [6], В. В. Гапончук [11], Т. В. Будко [9], О. В. Довженко [10], К. Ю. Голобородько [12], П. В. Пекар [8] та інші. У криміналістичній літературі на сьогоднішній день питання розробки комплексної методики розслідування пропаганди війни, виявлення її ознак, початку кримінального провадження, типових слідчих ситуацій і алгоритмів їх вирі-

шення, тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, тактико-криміналістичних комплексів та багато інших питань або не отримують належної уваги, або розглядаються досить поверхнево. Це підкреслює актуальність даної теми та необхідність її подальшого вивчення.

Метою статті є дослідження та висвітлення сучасного стану наукової розробленості проблем методики розслідування пропаганди війни.

Виклад основного матеріалу. Пропаганда війни в Україні є вагомим елементом загальної структури злочинності, значно ускладнюючи криміногенну ситуацію в державі. Цей вид злочину визнається як окремий склад у міжнародному праві, а також закріплений у національних законодавчих актах. Однак для розробки ефективної методики його розслідування необхідно глибоко дослідити сучасний стан наукового розроблення існуючих проблем.

Наукове дослідження має базуватись на аналізі наукових позицій до вирішення обраної проблематики та систематизації теоретичних здобутків у цій галузі знань [4, с. 183]. Для забезпечення науково обґрунтованих висновків у дослідженнях особливо важливо спиратися на аналіз різноманітних підходів до вирішення актуальних проблем. Це стосується і методики розслідування пропаганди війни, яка потребує детального та повного аналізу.

Зокрема, основою для будь-яких наукових висновків у цій сфері повинен виступати аналіз стану її наукової розробленості. Систематизація вже існуючих підходів, наукових поглядів дозволяє виділити ключові проблеми, визначити перспективні напрями для подальшої розробки методики розслідування пропаганди війни. В розрізі пропаганди війни, аналіз наукових напрацювань має головне значення для криміналістичного дослідження цього злочину. Важливо зауважити, що для початкового процесу формування методики розслідування пропаганди війни необхідно оцінити стан наукових досліджень, які повинні охоплювати техніко-криміналістичні, історико-правові, організаційно-тактичні та аспекти методологічного забезпечення.

Статистика вказує, що сплеск кримінальних правопорушень, передбачених статтею 436 КК України, відбувся у період з 2021 по 2024 рік. У цей період було зареєстровано 103 кримінальних проваджень, що пов'язано з підготовкою та здійсненням військового нападу Російською Федерацією на Україну [5]. До початку повномасштабного вторгнення в Україну в Єдиному реєстрі досудових розслідувань було наявно всього 11 кримінальних проваджень [6, с. 65].

Слід зазначити, що завданням криміналістичної методики є максимальне підвищення якості рекомендацій щодо ефективності процесу розслідування кримінальних правопорушень [7, с. 15]. Значення криміналістичної методики у процесі досудового розслідування кримінальних правопорушень (злочинів) є вагомою. Саме методика розслідування створює схематичний план всієї діяльності, що є необхідним для розслідування злочинів. Опрацювання наукових праць щодо розслідування пропаганди війни є критичним для розробки ефективної криміналістичної методики.

У зв'язку з цим, для всебічного аналізу стану наукової розробленості методики розслідування пропаганди війни, важливо дослідити юридичну літературу, опубліковану після набуття Україною незалежності, оскільки в цей період відбулося переосмислення сутності цього явища. У зв'язку з цим можна зазначити, що наукові дослідження пропаганди війни можна умовно поділити на три періоди, які мають свої особливості та вплив на протидію таким кримінальним явищам.

Перший період охоплює проміжок часу з 2001 року до 2014 року, коли було ухвалено Кримінальний кодекс України [8], що визначив пропаганду війни як кримінальне правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. У цей час наукові дослідження

зосереджували увагу на міжнародно-правових підходах до агресії та методах лінгвістичного аналізу пропагандистських текстів. У цей період були здійснені перші дослідження пропаганди війни як об'єкта дослідження.

Другий період розпочинається з 2014 року, після анексії Автономної Республіки Крим та початку війни на Донбасі, і триває до 24 лютого 2022 року – моменту повномасштабного вторгнення Російської Федерації. У цей час дослідження фокусуються на механізмах інформаційної війни, правовій кваліфікації гібридної агресії та кримінально-правових аспектах протидії пропаганді. Згідно зі статистикою Офісу Генерального прокурора України про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування, у період з 2014 року до 24 лютого 2022 року було відкрито 23 кримінальних проваджень за ст. 436 Кримінального кодексу України [5].

Третій етап розпочався 24 лютого 2022 року і триває донині. Повномасштабна війна спричинила значний сплеск наукових досліджень у сфері кримінального права, інформаційної безпеки та воєнної пропаганди. Основний акцент у цей період змістився на юридичну кваліфікацію воєнних злочинів, міжнародно-правову відповідальність за пропаганду агресії та методи протидії дезінформації. Зокрема, дослідження, які акцентували увагу на проблемі визначення складу публічних закликів до агресивної війни або до розв'язання військового конфлікту. Відтак, у контексті розуміння сутності пропаганди війни важливо розглянути наукові підходи до вивчення цього кримінального правопорушення. Відповідно до статистичних даних Офісу Генерального прокурора України, після 24 лютого 2022 року кількість кримінальних проваджень за ст. 436 КК України зросла до 94 випадків [5].

У широкому контексті досліджень можна виокремити чотири основні напрями вивчення та дослідження пропаганди війни. Перший напрям охоплює кримінально-правовий аспект, зокрема наукові публікації, що аналізують склад цього злочину, визначають суспільно небезпечні наслідки та правові механізми притягнення до відповідальності. Другий – зосереджується на дослідженні міжнародно-правових аспектів пропаганди війни, зокрема в контексті міжнародних конвенцій та норм. Третій етап присвячений кримінологічному аналізу цього явища, включаючи вивчення мотивів, соціальних факторів та механізмів запобігання. Четвертий напрям охоплює криміналістичний аспект, що передбачає методи ідентифікації та фіксації кримінального правопорушення, експертне забезпечення та розслідування пропаганди війни.

Вивченню кримінально-правових проблем протидії пропаганді війни приділила своє дослідження Х. В. Олійник, яка захистила дисертаційне дослідження на тему «Кримінальна відповідальність за пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни» (2022). Відповідне дослідження було спрямоване на систематизацію кримінально-правової характеристики складу цього кримінального правопорушення та має значення для нашої теми дослідження, оскільки в ньому вперше було сформовано низку наукових положень.

По-перше, вона класифікувала ключові аспекти кримінально-правової характеристики злочинів проти миру та міжнародного правопорядку, виокремивши їх через призму норм міжнародного гуманітарного права [9, с. 70-80].

По-друге, було детально проаналізовано об'єктивну сторону злочину, що включає такі дії, як пропаганда війни (публічні заклики до агресії, виготовлення та поширення відповідних матеріалів), змова з метою розв'язування війни, а також безпосереднє ведення агресивних воєнних дій. У дослідженні зазначається, що такі діяння мають наслідки у вигляді загрози миру, збройного нападу, окупації або анексії територій [9, с. 105-110].

По-третє, було окреслено суб'єктивну сторону цього злочину, вказавши, що він вчиняється з прямим умислом,

а його суб'єктами можуть бути не лише фізичні особи (державні діячі, військові командири, політичні лідери), але й юридичні особи, якщо дії були вчинені в їхніх інтересах. Було також розглянуто питання співучасті у таких злочинах та її кваліфікації [9, с. 128-133].

У підсумку, дослідження Х. В. Олійник стало важливим внеском у систематизацію кримінальної відповідальності за пропаганду війни, детально окресливши її ключові елементи, зокрема суб'єктивну сторону злочину та коло можливих суб'єктів. Однак у сучасних умовах воєнного стану в Україні постає питання про необхідність розширення кола осіб, які можуть бути притягнуті до відповідальності за такі дії, а також посилення санкцій за цей злочин.

Актуальність перегляду кола суб'єктів злочину висвітлив у своїй роботі І. А. Ботнаренко у статті «Актуальні питання кримінальної відповідальності за пропаганду війни в умовах воєнного стану» (2022). Науковець запропонував запровадити нововведення – визнати службових осіб суб'єктами, які можуть нести кримінальну відповідальність за пропаганду війни. Введення цієї додаткової кваліфікуючої ознаки і визнання таких осіб окремою категорією суб'єктів кримінальної відповідальності за поширення пропаганди війни, на його думку, сприятиме зміцненню національної безпеки та протидії злочинності [10, с. 27-31].

Слід звернути увагу, що окремі кримінально-правові питання, які виникають під час розслідування пропаганди війни, були у центрі уваги ряду науковців. С. В. Денисов, К. С. Кардаш у своїй праці «Визначення поняття «агресивна війна» у кримінальному праві України» (2012) досліджували визначення поняття «агресивна війна» у контексті кримінального права, розглядаючи його юридичну природу [11, с. 289-305]. Ю. В. Камардина, А. Т. Русаневич у статті «Сутність поняття «агресивна війна» і «воєнний конфлікт»: співвідношення та міжнародно-правовий аспект» (2018) зосередили свою увагу на співвідношенні понять «агресивна війна» і «воєнний конфлікт», розкриваючи їх значення в міжнародному праві та юридичних аспектах [12, с. 82-89]. Їхнє дослідження є важливим для правоохоронних органів, оскільки дозволяє чітко розмежовувати ці поняття та визначати, чи містить конкретна діяльність ознаки кримінального правопорушення.

Відповідно до аналізу публікацій, можна зробити висновок, що з 2014 року в Україні значно зріс науковий інтерес до питання пропаганди війни, що безпосередньо пов'язано з реаліями збройної агресії. Саме в цей період постало не лише питання кримінальної відповідальності за такі дії, а й необхідність уніфікації кримінально-правової характеристики цього злочину.

Наступним напрямом дослідження є аналіз міжнародно-правової складової пропаганди війни. Вагомий внесок у вивчення цього аспекту зробила У. З. Коруч, яка досліджувала це питання у своїх наукових статтях «Поняття пропаганди війни: історико-правовий аспект» (2019) та «Кримінальна відповідальність за пропаганду війни в Україні: сучасний стан та досвід зарубіжних країн» (2019). В першій статті було здійснено дослідження загального розвитку історично-правових кримінальних норм національного законодавства, спрямованих на протидію пропаганді війни через призму міжнародного права. Вона зазначає, що в сучасному розумінні саме воєнний контекст використання терміна «пропаганда» значно вплинув на його значення, суспільне сприйняття та методи наукового аналізу цього явища [1, с. 118-123]. Друга стаття спрямована на дослідження кримінальної відповідальності за пропаганду війни у міжнародному контексті. Наголошується, що судова практика за цією нормою майже відсутня, що свідчить про низьку ефективність механізму притягнення до відповідальності. Крім того, відсутність уніфікованих стандартів кваліфікації та доказування цього кримінального правопорушення ускладнює

його розслідування та судовий розгляд, що підкреслює необхідність гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами [13, с. 91-98].

У свою чергу, П. В. Пекар у своїй науковій публікації «Пропаганда війни в законодавстві про кримінальну відповідальність пострадянських країн» (2016) здійснив порівняльний аналіз кримінально-правових норм пострадянських держав. Він визначив, що однією з проблем у цій сфері є відсутність уніфікованого підходу до правового регулювання та необхідність своєчасного законодавчого та методологічного реагування на нові способи і засоби поширення матеріалів, що містять пропаганду війни [14, с. 125-130].

Таким чином, дослідження міжнародно-правового аспекту пропаганди війни є важливим для розвитку методики її розслідування у контексті міжнародно-правового співробітництва, оскільки дозволяє виявити прогалини у національному законодавстві, врахувати міжнародні стандарти доказування та адаптувати практики для розробки уніфікованих методів збору та аналізу доказів та кваліфікації цього кримінального явища, розробити питання міжнародного співробітництва у боротьбі із такими кримінальними явищами.

Кримінологічний аспект дослідження пропаганди війни зосереджується на вивченні її впливу на суспільну свідомість, механізмів поширення, а також мовних критеріїв ідентифікації цього явища.

Значний внесок у цей напрям зробила К. І. Варава у праці «Співвідношення свободи слова та суспільно небезпечних посягань на основи національної безпеки України» (2018), де досліджувала баланс між свободою слова та захистом національної безпеки, підкреслюючи ризики використання свободи слова для виправдання суспільно небезпечних дій. Це дослідження акцентує увагу на межах допустимих висловлювань та методах виявлення ознак умисного поширення інформації [15, с. 93-97]. Відповідні напрацювання можуть бути використані у діяльності правоохоронних органів для виявлення та фіксування доказів пропаганди війни. З іншого боку, Н. В. Стасюк у статті «Заклик як агітаційна форма політичного дискурсу: прагматично-лінгвістичний аспект» (2014) досліджувала специфіку заклику як комунікативного акту, що має вплив на формування суспільної думки та поведінки, особливо у політичному контексті. Було акцентовано, що різні мовні конструкції можуть використовуватися для маніпулювання свідомістю та закликів до агресії. Визначення мовних характеристик таких висловлювань є ключовим для ідентифікації пропаганди війни, встановлення її авторства [16, с. 80-85].

На сьогодні наукові дослідження у сфері криміналістики, що стосуються пропаганди війни, більшою мірою зосереджені на питаннях судово-експертного забезпечення розслідування цього злочину. Особлива увага приділяється таким видам експертиз, як комп'ютерно-технічна, лінгвістична, психологічна та психолого-лінгвістична, які є ключовими для ідентифікації матеріалів із закликами до агресії, визначення їхнього авторства та оцінки впливу на свідомість.

Суттєве значення для розслідування кримінальних правопорушень проти інформаційної безпеки України, зокрема й пропаганди війни, має і експертне забезпечення розслідування. У цьому контексті науковці В. О. Ходанович і В. В. Колонюк у статті «Сучасні можливості окремих видів судових експертиз у протидії злочинам проти інформаційної безпеки України». Автори дійшли висновку, що в умовах розширення цифрового простору та широкого використання мережевих платформ, потреба призначення й грамотного проведення спеціалізованих судових експертиз (комп'ютерно-технічної, лінгвістичної, психологічної, психолого-лінгвістичної тощо) зростає. Це викликано здатністю матеріалів поширюватися миттєво

і набувати різних форм (текст, відео, аудіо). Ідентифікація особи автора, встановлення фактів редакційної обробки, виявлення ознак підбурювання або виправдання агресії значною мірою залежить від правильного призначення судової експертизи [17, с. 155-157].

Подальший розвиток цього напрямку досліджували Р. Л. Степанюк та В. Г. Колесник у своїй статті «Судова комп'ютерно-технічна експертиза: стан і перспективи розвитку». У відповідній публікації була акцентована увага на питаннях дослідження цифрових доказів, звертаючи увагу на стрімкому прогресі у галузі інформаційних технологій, хмарних середовищ та шифрування даних. Саме ці чинники зумовлюють потребу постійного оновлення експертних методик, модернізації технічної бази та поглиблення спеціальних знань у сфері комп'ютерних технологій [18, с.295-298]. Таким чином, результати комп'ютерно-технічної експертизи набувають особливого значення під час встановлення механізму поширення інформації.

Крім загальних криміналістичних методів, важливу роль у розслідуванні пропаганди війни відіграє лінгвістична експертиза. У цьому контексті Т. В. Будко у статті «Поняття пропаганди: юридичний та лінгвістичний аспекти» (2017) здійснила комплексне дослідження сутності пропаганди війни, поєднавши лінгвістичний аналіз із практичними прикладами її проявів та запропонувала модель оцінювання тексту, що враховує не лише формальні (юридичні) критерії, але й мовні маркери ворожнечі чи закликів до насилля [19, с. 196-205].

Дослідження лінгвістичних особливостей публічних закликів продовжили О. В. Довженко, Т. В. Савкіна в науковій статті «Особливості досліджень з питань наявності закликів у текстах документів» (2010) дослідили можливості лінгвістичної експертизи під час встановлення факту публічного заклику, зокрема за допомогою аналізу вербальних конструкцій, які здатні формувати мотивацію до протиправних дій [20, с. 282-287].

Аналогічні аспекти розглядав В. В. Гапончук у статті «Публічні заклики до вчинення злочинних дій: лінгвістичний аналіз» (2018) звернувши увагу на необхідності тонкого розмежування між вільним висловлюванням та прихованим наміром підбурити до агресії [21, с. 108-113]. Доповнює цей напрям дослідження К. Ю. Голобородько у статті «Лінгвістична експертиза тексту: юридичний та мовний аналіз» (2020), де автор приділяв значну увагу питанням лінгвістичного аналізу та залучення фахівців із мовознавства під час дослідження тексту [22, с. 11-17]. З огляду на це відповідна група наукових досліджень зосереджується на ідентифікації публічних закликів до протиправних дій, методології лінгвістичних експертиз та юри-

дичному значенні мовного аналізу під час розслідування пропаганди війни.

Як підсумок, наукові дослідження, присвячені експертному забезпеченню розслідування, складають одну із основ для розроблення криміналістичної методики розслідування пропаганди війни. Результати комп'ютерно-технічних, лінгвістичних та психологічних експертиз дозволяють не лише ідентифікувати авторів пропагандистських матеріалів, а й встановити механізми їх розповсюдження, визначити техніки впливу та зафіксувати ознаки пропаганди. У зв'язку з цим, ефективне використання спеціальних знань слід розглядати як важливий елемент криміналістичної методики розслідування цього кримінального правопорушення.

Висновки. На основі аналізу наукових публікацій можна констатувати, що дослідження пропаганди війни здебільшого зосереджені на її кримінально-правовому, кримінологічному, міжнародно-правових аспектах, а інколи також на питаннях експертного забезпечення розслідувань. Окремі теоретичні питання, що виникають під час розслідування цього злочину, були предметом наукової уваги, однак комплексне дослідження криміналістичних проблем розслідування та профілактики пропаганди війни на сьогодні відсутній. Зокрема, недостатньо досліджені методи виявлення та фіксації ознак цього кримінального правопорушення, особливості початку розслідування, типові слідчі ситуації та алгоритми їх вирішення, тактика проведення слідчих (розшукових) дій та ін.

Під час дослідження відповідних наукових праць можна дійти до таких висновків. По-перше, методика розслідування пропаганди війни залишається недостатньо розробленою, оскільки в науковій літературі майже немає комплексних криміналістичних досліджень цього явища. Дослідники приділяли увагу окремим аспектам, таким як кримінально-правова характеристика, судові експертизи та міжнародно-правове регулювання, однак цілісної криміналістичної методики розслідування цього кримінального правопорушення поки що не розроблено. По-друге, наукові праці на сьогодні здебільше зосереджуються на лінгвістичному та юридичному аналізах пропаганди війни, але не охоплюють практичні аспекти її розслідування. По-третє, бракує досліджень, присвячених криміналістичним особливостям початку досудового розслідування, аналізу типових слідчих ситуацій, програм слідчих (розшукових) дій, взаємодії слідчого з експертами та іншими суб'єктами досудового розслідування. Крім цього, враховуючи, що механізм вчинення пропаганди війни активно використовує цифрові технології, методика її розслідування повинна включати не лише традиційні криміналістичні прийоми, методи, а й засоби та технології цифрової криміналістики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коруч У. З. Поняття пропаганди війни: історико-правовий аспект. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. С. 118–123. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2019.4.1.26>
2. Шевчук В. М. Наукові підходи до розуміння тактико-криміналістичних комплексів і проблеми їх практичного застосування. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2016. Вип. 16. С. 22–33.
3. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса : Фенікс, 2007. 260 с. С. 38–89.
4. Іщенко А. В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень: монографія / за ред. І.П. Красюка. Київ: Нац. академія внутр. справ України, 2003. 359 с.
5. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareystrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 11.02.25)
6. Вдовенко О., Воробйов Є., Гринишак М. Кримінальна відповідальність за поширення інформації в Інтернеті до та після 24 лютого 2022 року: аналіт. звіт. Київ: ГО «Платформа прав людини», 2022. 88 с.
7. Черноус Ю., Синоверська Т. Криміналістична методика розслідування жорстокого поводження з тваринами: монографія / М-во внутр. справ України, Нац. акад. внутр. справ. Київ: Право, 2022. 248 с.
8. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. [Електронний ресурс]. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
9. Олійник Х.В. Кримінальна відповідальність за пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни: дис. ... доктора філософії. Львів, 2022. 255 с.
10. Бондаренко І.А. Актуальні питання кримінальної відповідальності за пропаганду війни в умовах воєнного стану. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану: матеріали наук.-теорет. конф. (Київ, 26 трав. 2022 р.)* / редкол.: С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський, А.А. Вознюк та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 27–31. 410 с.

11. Денисов С.Ф., Кардаш К.С. Визначення поняття «агресивна війна» у кримінальному праві України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2012. Вип. 3. С. 96–106.
12. Камардіна Ю.В., Русаневич А.Т. Сутність поняття «агресивна війна» і «воєнний конфлікт»: співвідношення та міжнародно-правовий аспект. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2018. Вип. 15. С. 82–89.
13. Коруц У.З. Кримінальна відповідальність за пропаганду війни в Україні: сучасний стан та досвід зарубіжних країн. *Правова держава*. 2019. №36. С. 91–98.
14. Пекар П.В. Пропаганда війни в законодавстві про кримінальну відповідальність пострадянських країн. *Наше право*. 2016. № 2. С. 125–130.
15. Варава К.І. Співвідношення свободи слова та суспільно небезпечних посягань на основи національної безпеки України. *Молодий вчений*. 2018. № 11 (63). С. 93–97.
16. Стасюк Н. Заклик як агітаційна форма політичного дискурсу: прагмалінгвістичний аспект. *Рідний край*. 2014. № 1 (30). С. 80–85.
17. Колонюк В. В., Ходанович В. О. Сучасні можливості окремих видів судових експертиз у протидії злочинам проти інформаційної безпеки України. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 4, № 85. С. 154–161.
18. Степанюк Р. Л., Колесник В. Г. СУДОВА КОМП'ЮТЕРНО-ТЕХНІЧНА ЕКСПЕРТИЗА: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2023. Т. 2, № 102. С. 289–305.
19. Будко Т.В. Поняття пропаганди: юридичний та лінгвістичний аспекти. *Криміналістика і судова експертиза*. 2017. Вип. 62. С. 196–205. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2017_62_25
20. Довженко О.В., Савкина Т.В. Особливості досліджень з питань наявності закликів у текстах документів. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 10. С. 282–287.
21. Гапончук В. Публічні заклики до вчинення злочинних дій: лінгвістичний аналіз. *Історико-правовий часопис*. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2018. Вип. 1(11). С. 108–113.
22. Голобородько К. Ю. Лінгвістична експертиза тексту: юридичний та мовний аналіз. *Український світ у наукових парадигмах*. Харків, 2020. Вип. 7. С. 11–17.